

Az Európai Gazdasági és Szociális Bizottság véleménye: Szerbia és az EU közötti kapcsolatok: a civil társadalom szerepe

(2008/C 224/29)

2007. július 18-i levelében Margot Wallström és Olli Rehn biztos felkérte az Európai Gazdasági és Szociális Bizottságot, hogy alkosson feltáró véleményt a következő tárgyban:

Szerbia és az EU közötti kapcsolatok: a civil társadalom szerepe.

A bizottsági munka előkészítésével megbízott „Külkapcsolatok” szekció 2008. május 5-én elfogadta véleményét. (Előadó: Seppo KALLIO.)

Az Európai Gazdasági és Szociális Bizottság 2008. május 28–29-én tartott 445. plenáris ülésén (a május 29-i ülésnapon) 74 szavazattal 9 ellenében, 10 tartózkodás mellett elfogadta az alábbi véleményt.

1. A vélemény következtetései

1.1 Ajánlások az Európai Unió (EU) intézményei és szervei számára

- A szerb kormány támogatása a civil társadalom fejlesztési stratégiájának kidolgozásában ⁽¹⁾.
- A szerbiai civil társadalmi szervezetek anyagi és egyéb támogatásának fokozása a kormánytól való függetlenségük és az általuk működtetett projektek fenntarthatóságának biztosítása érdekében,
- A hosszú pályázati és döntéshozatali eljárások lerövidítése érdekében megfelelőbb és hatékonyabb pénzügyi támogatási sémák létrehozása. Ez az Európai Bizottság (EB) által a civil társadalmi fejlődés és párbeszéd elősegítése érdekében létrehozott új eszközre is vonatkozik. A támogatásoknak az érdekelt szervezetek széles köre számára elérhetőnek kell lenniük, és igényeikhez rugalmasan kell alkalmazkodniuk.
- Különbségtétel a nem kormányzati szervezetek és a szociális partnerek között a támogatási stratégiák kidolgozása és elfogadása tekintetében.
- A szociális partnerek kapacitásépítésére koncentrált programok támogatása annak érdekében, hogy még inkább képesek legyenek a hatékony szociális párbeszédre.
- A civil társadalmi szervezetek által működtetett azon projektek következetes támogatása, amelyek az európai integráció gondolatának az egész társadalomban való népszerűsítésére összpontosítanak. Rendszeres vita az európai integráció kérdéseiről, melyben a társadalom minden rétegének részt kell vennie, a civil társadalmat is beleértve. Ebből a szempontból fontolóra kell venni az Európai Unióval foglalkozó, kormányzati és civilszervezeti képviselőkből álló szerbiai nemzeti konvent tevékenységei szélesebb körének támogatását.
- Az uniós tagállamok ismereteinek és tapasztalatainak szerbiai átvételét célzó projektek támogatása. A közép- és kelet-

európai „új” tagállamok hozzájárulása valós hozzáadott értéket képviselhet. Az uniós intézményeknek jobban el kell ismerniük az „ikerintézményi” projektek fontosságát, és nagyobb támogatásban kell őket részesíteniük. A civil társadalmi fejlődés és párbeszéd elősegítését szolgáló, újonnan létrehozott eszköz támogatást nyújthat az ilyen tevékenységekhez.

- Annak lehetővé tétele a szerbiai civil szervezetek képviselői számára, hogy meglátogassák az EU intézményeit, és díjmentesen részt vehessenek az EU által szervezett konferenciákon és egyéb rendezvényeken.
- A Nyugat-Balkán civil társadalmi szervezeteit összefogó regionális hálózatok számára nyújtott támogatás fokozása és regionális programok kidolgozása. Külön figyelmet kell fordítani a szerb és a koszovói ⁽²⁾ kormány között fennálló kommunikációs szakadék áthidalása érdekében a szerbiai és koszovói ⁽²⁾ civil társadalmi szervezetek között folyó párbeszéd megerősítésére.
- Rendszeres párbeszéd fenntartása más adományozókkal, hogy a szerbiai és nyugat-balkáni civil szervezetek összességükben véve célirányos, hatékony, eredményes és jól időzített támogatásban részesülhessenek.
- Az EB szerbiai delegációjának jobb megismertetése a civil társadalmi szervezetek képviselőinek és Szerbia polgárainak körében egyaránt.
- Rendszeres és strukturált párbeszéd létesítése a civil társadalmi szervezetek képviselői és az EB szerbiai delegációja között, hogy közvetlen információk álljanak rendelkezésre a szerb civil társadalom helyzetéről.
- A civil társadalmi szervezetek képviselőivel folytatandó rendszeres megbeszélések szervezése, az elvárásaikra és igényeikre való rugalmasabb reakció érdekében.

⁽¹⁾ Az Európai Gazdasági és Szociális Bizottság meghatározása szerint a „civil társadalom” fogalom a munkaadói szervezeteket, a munkavállalói szervezeteket, valamint az egyéb nem kormányzati szervezeteket és érdekcsoportokat foglalja magában.

⁽²⁾ Koszovó az UNSCR 1244 értelmében.

1.2 Ajánlások az Európai Gazdasági és Szociális Bizottság (EGSZB) számára

- A szerbiai civil párbeszéd előmozdítása és támogatása érdekében konzultatív vegyes bizottság (kvb) létrehozása az EGSZB és a szerbiai civil szervezetek között. A megfelelő jogi alap – a stabilitási és társulási egyezmény – hiányában, annak aláírásáig és ratifikálásáig az EGSZB, azonos célokkal, ideiglenes kvb-t hozhat létre.
- Aktív részvétel az emberek közötti párbeszéd EB Bővítési Főigazgatósága által irányított új programjában: az EGSZB tanulmányutakat készíthetne elő és szervezhetne az EU-n belül (különösen Brüsszelben) a szerb civil szervezetek képviselői számára.
- Annak lehetővé tétele a szerb civil szervezetek képviselői számára, hogy ellátogassanak az EGSZB-hez, és megismerjék annak tevékenységét.

1.3 Ajánlások a szerb hatóságok számára

- A civil társadalmi szervezetekről szóló törvény és a megfelelő – különösen az adóügyi – jogszabályok mielőbbi elfogadása.
- Stratégia kidolgozása a civil társadalom fejlesztésére – ez megteremtené az érett demokratikus társadalom szükséges elemét jelentő életképes civil társadalom alapját. A stratégiát a civil szervezetekkel szoros együttműködésben kellene kidolgozni.
- Rendszeres párbeszéd fenntartása a civil társadalmi szervezeteket érintő kérdésekről azok képviselőivel. A kormánynak integratívabb hozzáállást kellene tanúsítania a civil társadalom felé.
- Különféle – többek közt pénzügyi – ösztönzők bevezetése a civil szervezetek számára, tevékenységeik fejlesztésének és fenntarthatóságának támogatására. Atlátható támogatási rendszert kell kialakítani, amely lehetővé teszi a civil szervezetek számára, hogy pályázzanak az állami költségvetésből finanszírozott támogatásokra.
- A rendszeres háromoldalú szociális párbeszéd fenntartásának támogatása, és a szerb gazdasági és szociális tanács (Szgszt) megfelelő működésének a jogszabályoknak megfelelő biztosítása. Ennek az Szgszt üléseiben érdekelt valamennyi minisztérium rendszeres részvételén kell alapulnia.
- Az EU-val kötött vízumkönnyítési és visszafogadási megállapodások korrekt és hatékony végrehajtásának biztosítása és a vízumliberalizáció folytatásához szükséges reformok elvégzése. A vízummentes utazás alapvetően fontos a szerb

civil szervezetek és európai unióbeli megfelelőik közötti kapcsolatok bővítéséhez.

1.4 Ajánlások a szerbiai civil társadalmi szervezetek számára

- Intézményesített platform létrehozása a rendszeres ülésekhez és az eszmecserékhez.
- Különféle tréningprogramok révén a civil szervezeteket képviselők vezetői képességeinek javítása.
- A nemzeti és etnikai kisebbségeket képviselők számának növelése a szerbiai civil szervezetek által kidolgozott projektekben.
- Nagyobb hangsúly fektetése a regionális együttműködésre, megvizsgálva annak lehetőségét, miként lehetne tanulni az EU tagállamaiban – mindenképp Közép- és Délkelet-Európában – működő civil szervezetektől, illetve együttműködni velük.
- A sajtóval való együttműködés szélesítése, továbbá a civil szervezetek projektjeinek és eredményeinek népszerűsítésével a nagyközönség körében kialakult kép javítása.

1.5 Ajánlások a szerbiai és koszovói ⁽³⁾ civil szervezetek számára

- Mindent meg kell tenni a koszovói ⁽³⁾ és a szerbiai civil szervezetek közötti együttműködés és személyes kapcsolatok fenntartása és/vagy javítása érdekében.

2. A vélemény háttere

2.1 Az EU céljai a Nyugat-Balkánon és Szerbiában

A Nyugat-Balkán az uniós külpolitika fő regionális prioritásai közé tartozik. A Nyugat-Balkánon az Európai Unió fő célja a térség stabilitásának és jólétének fokozása. Hasonlóan fontos célként említhető a Nyugat-Balkán országainak uniós tagságra való felkészítése. Ez utóbbi elérése érdekében az Unió meghatározott előcsatlakozási támogatási eszközöket alkalmaz.

Létrejött a stabilizációs és társulási folyamat (STF), hogy ezzel segítsék a régió országait az uniós csatlakozásra való felkészülésben. A stabilizációs és társulási megállapodás (STM) aláírása jelentős lépésnek számít a teljes jogú uniós tagság felé. 2008 májusában a hat nyugat-balkáni államból öt írt alá STM-et. Miközben Horvátország már csatlakozási tárgyalásokat folytat az EU-val, a tagjelölti státuszú Macedónia Volt Jugoszláv Köztársaság még nem kezdte meg a csatlakozási tárgyalásokat. Szerbia 2008. április 29-én Luxembourgban írta alá stabilizációs és társulási megállapodását. Bosznia-Hercegovina lezárta a tárgyalásokat és parafálta, de még nem írta alá a rá vonatkozó STM-et.

⁽³⁾ Koszovó az UNSCR 1244 értelmében.

2.2 A civil társadalmi szervezetek helyzete és szerepe Szerbiában

2.2.1 A nem kormányzati szervezetek speciális szerepe

A civil szervezetek és különösen a nem kormányzati szervezetek fontos szerepet játszottak Milošević rendszerének megdöntésében, mivel képesek voltak a demokratikus változások elérése érdekében a népesség jelentős részét mozgósítani. 2000 óta a nem kormányzati szervezetek átalakulási folyamaton mentek át, melyet programjaik, céljaik és prioritásaik újradefiniálása jellemzett. Mivel a Szerb Köztársaság a politikai, gazdasági és társadalmi átalakulás nehéz folyamatait éli, a nem kormányzati szervezetek – különösen a demokratizálással és az emberi jogokkal foglalkozók – fontos szerepet játszanak a szerb társadalom demokratizálásában. Néhány nem kormányzati szervezet jelentős hozzájárulása különösen a 2008 januárjában-februárjában tartott legutóbbi elnökválasztás során volt figyelemre méltó. A nem kormányzati szervezetek emellett komoly szerepet játszottak az európai alapértékek terjesztésében és abban, hogy Szerbiát közelebb hozták az EU-hoz.

2.2.2 Igény a civil társadalommal folytatott párbeszédre

Ebből a szempontból ki kell emelni a civil szervezetek és a szerb kormány közötti fokozott párbeszéd igényét. Annak ellenére, hogy a kormány és a civil szervezetek közötti konzultáció többféle formáját is bevezették⁽⁴⁾, Szerbiában még mindig nem létezik szisztematikus civil párbeszéd. Egy ilyen párbeszéd meghonosítása a szerb társadalom egészének és különösen a civil szervezeteknek alapvető érdeke, emellett az EU-nak is érdekében áll, hiszen az életképes és erős civil társadalom a sikeres uniós integráció egyik előfeltétele.

3. Politikai fejlődés Szerbiában

3.1 A jelenlegi politikai helyzet

2000 óta, amióta Slobodan Milošević volt elnök uralmát demokratikus és integrációpárti kormány váltotta fel, Szerbiának a politikai, gazdasági és szociális átalakulás folyamatával kellett megbirkóznia. A gazdasági átmenet nehézségei, a Koszovó⁽⁵⁾ végleges státuszának kérdése, valamint a nemzeti előítéletek és sztereotípiák egyes politikai vezetők által gyakorolt populista felhasználása mind a szerb politikai színtér radikalizálódásához járultak hozzá. Ez nem csupán az ellenzékre, de bizonyos fokig a Vojislav Koštunica miniszterelnök által vezetett leköszönő kormányra is vonatkozott. Meg kell említeni a média szerepét is e folyamatokban, hiszen az újságírók és tévétársaságok nagy része távolról sem független. A közelmúltbeli elnökválasztás során a szerb politika mérsékelt szárnyát képviselő, hivatalban lévő Boris Tadićot választották újra. Azonban a kormánykoalíció továbbra is fennálló instabilitása, valamint a Vojislav Koštunica

⁽⁴⁾ A civil szervezetek véleményét több területen (pl. európai integráció, a szegénység csökkentése, ifjúsági politikák) és több kormányzati vagy egyéb hivatalos szerv (pl. Szerbia elnöksége, a Szerbiai Európai Integrációs Hivatal, a Szociálpolitikai és Munkaügyi Minisztérium, a Szerbiai Kereskedelmi Kamara vagy a Települések és Városok Állandó Konferenciája) részéről rendszeresen kikérték.

⁽⁵⁾ Koszovó az UNSCR 1244 értelmében.

Szerbiai Demokratikus Pártja és Boris Tadić Demokratikus Pártja közötti feszültségek, amelyek Koszovó⁽⁵⁾ függetlenségének 2008. februári kikiáltását követően fokozódtak, Vojislav Koštunica miniszterelnök lemondásához vezettek. 2008. május 11-én előrehozott parlamenti választásokat tartottak.

3.2 Politikai kapcsolatok az Európai Unióval, Oroszországgal és a szomszédos államokkal

Az uniós integráció feltételezi a koppenhágai kritériumoknak, a stabilizációs és társulási folyamat feltételeinek, valamint az EU által meghatározott egyéb feltételeknek és követelményeknek a teljesítését. Szerbia nem teljesítette az összes feltételt és követelményt, de jó adminisztratív kapacitást mutatott az EU-val zajló, STM-re irányuló tárgyalási folyamat és a szükséges reformok végrehajtása során. 2007 novemberében az EU parafálta az STM-et. A stabilizációs és társulási megállapodás aláírását azonban aláásta a volt Jugoszláviával foglalkozó nemzetközi büntetőtörvényszékkel való jobb együttműködés hiánya. Az EU munkacsoport felállítását hagyta jóvá a gyors előrehaladás módjainak vizsgálatára. Másrésztől azonban az Európai Bizottság felhívta Szerbiát, hogy erősítse meg az Európai Unióhoz fűződő szorosabb szálak kialakítására irányuló kötelezettségvállalását⁽⁶⁾. A volt Jugoszláviával foglalkozó nemzetközi büntetőtörvényszékkel való együttműködés az STM aláírását követően is az EU és Szerbia közötti kapcsolatok továbbfejlesztésének egyik legfontosabb előfeltételét jelenti. A Szerbia és az EU közötti kapcsolatok alakulását jelentősen befolyásoló másik tényező az, hogy a szerb kormány képes lesz-e különválasztani Koszovó⁽⁵⁾ végleges státuszának kérdését az uniós integráció folyamatától.

A Szerbia és Oroszország közötti kapcsolatok egyre erősebbek lettek. Ez részben Koszovó⁽⁵⁾ státuszának kérdése miatt alakult így, mivel az Orosz Föderáció következetesen a szerb álláspontot támogatta. Másrésztől a gazdasági együttműködés szintje is javul – e fejlemény legszembeszökőbb jele az orosz befektetők növekvő érdeklődése a szerb gazdaság iránt.

Bár az elmúlt néhány év során bizonyos javulás történt, a Szerbia és a szomszédos államok közötti kapcsolatok nem mind kielégítőek. Szerbia és uniós tagállam-szomszédai – Bulgária, Magyarország és Románia – között a kapcsolatok nagyon jóként jellemezhetőek. Ugyanez vonatkozik a Montenegróval és Macedónia Volt Jugoszláv Köztársasággal fenntartott kapcsolatokra. A Szerbia és Horvátország közötti kapcsolatok jók, bár van még néhány nyitott kérdés, például a menekültek Horvátországba való visszatérése. A Bosznia-Hercegovinával való kapcsolatokra jelentős mértékben kihat a Szerbia és a Boszniai Szerb Köztársaság között fennálló sajátos viszony. A legtöbb feszültség nyilvánvalóan a Szerbia és Koszovó⁽⁵⁾ közötti kapcsolatokat terheli, különösen a tartomány függetlenségének kikiáltása óta.

⁽⁶⁾ A Bizottság közleménye az Európai Parlamentnek és a Tanácsnak – Nyugat-Balkán: az európai perspektíva erősítése, Brüsszel, 2008. 03. 05., COM(2008) 127.

3.3 Szerbia szerepe a Balkán stabilizációjában és fejlődésében

Szerbia a Nyugat-Balkán egyik jelentős országa és az Európai Unió fontos partnere a régióban. A szerb vezetők és haderők a balkáni háborúban való 90-es évekbeli részvétele miatt Szerbia híre a régióban viszonylag negatív. Ezen a képen egyedül a szomszéd országokkal való jó kapcsolatok és a különféle regionális kezdeményezésekben való részvétel fejlesztése révén lehet javítani, az EU segítségével.

4. Gazdasági fejlődés Szerbiában

4.1 Szerbia gazdaságának jelenlegi helyzete

A Milošević rendszerének jellegéből adódó politikai és gazdasági elszigeteltség miatt az 1990-es évek folyamán az ország gazdasági fejlődése lelassult. 2000 óta azonban a szerb gazdaság tipikus átmeneti gazdaságként jellemezhető, fenntartható (2006-ban 5,7 %-os, összehasonlításként 2005-ben pedig 6,2 %-os) növekedéssel. A GDP növekedését az infláció csökkenése kísérte, amely 2007-ben 10 %-ra esett vissza (?). Szerbia vitathatatlan gazdasági előnyei közé tartoznak a meglehetősen nagy piaci lehetőségek, kedvező földrajzi elhelyezkedés, vámmentes hozzáférés Délkelet-Európa, az Európai Unió, Oroszország és az Egyesült Államok piacaihoz, valamint a magas végzettségű és képzett munkaerő.

4.2 A privatizációs folyamat

A magánszektor részaránya az uniós átlaghoz képest továbbra is viszonylag alacsony. A magánszektor részesedése az össztermelésből 55 %, az összfoglalkoztatottságból pedig 60 % (?). A magánszektor viszonylag alacsony részesedése negatív hatással van a szerb gazdaság, különösen a termékek és szolgáltatások versenyképességére. Ezért a további privatizáció, valamint az állami és köztulajdonban levő vállalkozások átalakítása elengedhetetlen a szerb gazdaság további fejlődése szempontjából.

4.3 A szerb gazdaság fő ágazatai

A szerb gazdaság fő ágazatai, csökkenő fontossági sorrendben: a szolgáltatások, az ipar, a mezőgazdaság és az építőipar. A Szerbiai Befektetés- és Exporttámogatási Ügynökség szerint a gazdaság legdinamikusabban fejlődő ágazatai a mezőgazdaság, az informatika, a ffeldolgozás, a bútorgyártás, az energiaipar, az autóipar, a textilipar, az elektronika és a gyógyszeripar (?).

4.4 Külkereskedelem

Szerbia legjelentősebb kereskedelmi partnere az Európai Unió. Szerbia tíz legfontosabb exportpartnere között hat uniós tagállam található. Ugyanakkor Szerbia legfontosabb

exportpartnere a szomszédos Bosznia-Hercegovina Köztársaság. A szerb import terén Oroszország számít fő partnernek (¹⁰).

A Szerbia és a szomszédos államok közötti gazdasági együttműködésre, ezen belül a kereskedelmi kapcsolatokra is pozitív hatást fog gyakorolni a Nyugat-Balkán országai és a Moldovai Köztársaság által 2006-ban aláírt új Közép-európai Szabadkereskedelmi Megállapodás. A szabadkereskedelmi övezet létrehozása a Nyugat-Balkánon az előcsatlakozási folyamat prioritásai közé tartozik.

4.5 Közvetlen külföldi befektetések és a legfontosabb befektetők a szerb gazdaságban

A befektetésorientált szerb politika sok külföldi befektető figyelmét felkellette. 2006-ban a közvetlen külföldi befektetés teljes összege a régióon belül a legmagasabb volt (3,4 milliárd EUR) (¹¹). A befektetések legnagyobb része a pénzügyi szolgáltatásokra, a kereskedelemre, a gyártóiparra, az ingatlanokra, közigazgatásra és közlekedésre irányult. A legnagyobb befektetők túlnyomórészt uniós tagállamok, köztük Görögország áll az első helyen (¹²).

A befektetések növekvő száma ellenére a szerb piacnak még mindig sok lehetősége van a fejlődésre ezen a téren.

5. A civil társadalmi szervezetek jelenlegi helyzete és szerepe

5.1 Közös problémák és kihívások

Három fő problémát azonosíthatunk: az adójogi helyzetet, a város és a vidék közötti szakadékot, továbbá az együttműködés helyett egyre fokozódó versengést.

Igen problematikus, hogy a szerb adójogszabályok nem tesznek különbséget a civil társadalmi szervezetek és a profitorientált szervezetek között. Ennek megfelelően a civil társadalmi szervezetek ugyanolyan elbírálásban részesülnek, mint a kisvállalkozások – a kapott adományok után adót kell fizetniük, és csak egyes szervezetek rendelkeznek a HÉA-kötelezettségek alóli mentességgel. Ráadásul a szerb állam jelenlegi adópolitikája a civil társadalmi szervezetek támogatásának semmilyen formáját nem ösztönzi.

Egy másik nehézség a város és a vidék továbbra is fennálló megosztottsága. A legtöbb civil társadalmi szervezet Belgrádban, illetve két-három más nagyvárosban található, miközben vidéken hiányoznak a velük kapcsolatos tapasztalatok. Így általában véve a lakosság keveset tud a civil társadalomról, és nincsenek információi a civil társadalmi szervezetek tevékenységeiről sem.

(?) A Szerb Nemzeti Bank adata, www.nbs.yu.

(?) A Szerbia által elért eredményekről szóló 2007. évi jelentés, Európai Bizottság, Brüsszel, 2007. 11. 06., SEC(2007) 1435.

(?) Szerbiai Befektetés- és Exporttámogatási Ügynökség (Serbian Investment and Export Promotion Agency), www.siepa.sr.gov.yu.

(¹⁰) Szerb Statisztikai Évkönyv, 2006, www.webzrs.statserb.sr.gov.yu. Az Európai Bizottság adatai: www.ec.europa.eu/trade/issues/bilateral/data.htm.

(¹¹) www.wiiw.at/e/serbia.html.

(¹²) Délkelet-európai befektetési útmutató 2007, www.seeuropa.net/files2/pdf/ig2007/Serbia-pdf.

A harmadik probléma – a civil szervezetek fokozódó versengése az együttműködés helyett – feszültségeket szül, és gyengíti a szerb hatóságokkal szembeni potenciális pozícióikat.

5.2 Együttműködés a szerb hatóságokkal: a civil párbeszéd hiánya

A szerb hatóságok a legtöbb civil szervezetet még nem tekintik partnernek, különösen azokat nem, amelyek bizonyos kényes kérdésekkel foglalkoznak (pl. háborús bűnök, tömegsírok). A civil társadalmi szervezetek, valamint a központi kormányzat vagy a helyi önkormányzatok együttműködése ad hoc alapon zajlik, mivel a kormány a jelek szerint nem törekszik partneri viszonyt kialakítani a civil társadalmi szervezetekkel. Ennek oka egyfelől a civil társadalmi szervezetek és a kormány viszonyát szabályozó jogszabályok hiánya, másfelől viszont számításba kell venni azt is, hogy hiányzik az arra irányuló politikai szándék, hogy a civil társadalmat szorosabban bevonják bizonyos stratégiai dokumentumokról folyó konzultációkba, illetve ezek előkészítésébe. Arra a tényre is fel kell hívni a figyelmet, hogy a szerb állam a civil társadalmi szervezetekhez meglehetősen szelektíven viszonyul.

5.3 Szociális partnerek

5.3.1 Szociális párbeszéd

Bár a hatékony szociális párbeszéd a sikeres gazdasági átalakulás egyik előfeltétele, a szerb társadalomban a szociális partnerek szerepe továbbra is viszonylag gyenge. Miután a munkaügyi törvény 2005-ben hatályba lépett, az általános kollektív szerződés érvényét veszítette. Ugyanez történt a 2001 előtt kötött valamennyi speciális kollektív szerződéssel is. Az új jogi szabályozással kapcsolatos másik változás, hogy a kormány már nem vesz részt az új általános kollektív szerződés megkötésében, de továbbra is aktív szerepet játszik több ágazati és speciális kollektív szerződés megkötésében. A reprezentatív szakszervezeteknek és munkaadói szövetségeknek, amelyek most az új általános kollektív szerződés tárgyalásaiért felelősek, egyelőre nem sikerült megállapodásra jutniuk. Egy új általános kollektív szerződés megkötése ezért továbbra is az egyik legfontosabb előfeltétele a szociális párbeszéd megerősítésének a szerb társadalomban.

A Szerb Köztársaság Szociális és Gazdasági Tanácsa, amelyet a szociális és gazdasági tanácsról szóló törvénnyel hoztak létre 2005-ben, intézményi alapot nyújt a háromoldalú tárgyalásokhoz. A tanács azonban több olyan problémával is küzd, amelyek negatív hatással vannak tevékenységére. Elsőként említendő a pénzügyi erőforrások szűkössége. Annak ellenére, hogy egyre növekvő támogatást kap az állami költségvetésből, a pénzügyi erőforrások hiánya negatívan befolyásolja a titkárság munkáját, és megakadályozza a tanácsot abban, hogy megfelelő számú munkacsoportot hozzon létre és rendszeres üléseket szervezzen. Egy másik probléma a szociális partnerek képviselőinek rendszertelen részvétele a tanács ülésein. Így némely törvényter-

vezetet anélkül fogadnak el a parlamentben, hogy megvitatták volna azt a tanáccsal.

5.3.2 A szerb munkaadói szervezetek

A Szerbiai Munkaadók Szövetsége (UPS) a munkaadók legfontosabb országos szervezete. A szakszervezetekkel ellentétben az UPS jó együttműködést tud felmutatni a munkaügyi és szociálpolitikai minisztériummal. Rendszeresen részt vesz a Szerb Köztársaság Szociális és Gazdasági Tanácsának tevékenységeiben. Az a tény azonban, hogy a Szerbiában működő legnagyobb cégek többsége nem tagja az UPS-nek, a szociális párbeszéd terén gyengíti a szervezet legitimációját. Az UPS részt vesz a Délkelet-európai Munkaadói Fórum, valamint a Munkaadók Nemzetközi Szövetsége munkájában. Az UPS nemzetközi tevékenysége erősödni fog, miután a BusinessEurope-ban megfigyelői státuszt kapott. Az UPS 2008 júniusában várhatóan csatlakozik majd a Munkaadók Mediterrán Uniójához is.

5.3.3 A szakszervezetek jelenlegi helyzete és szerepe

A szakszervezetek heterogénebbek. Szerbiában összesen mintegy 20 000 szakszervezet létezik, a vállalatitól a nemzetig, valamennyi szinten. Legtöbbjük a két fő országos konföderáció – a Függetlenség (Nezavisnost) és a Szerbiai Autonóm Szakszervezetek Konföderációja (SSSS) – egyikéhez tartozik. Gyakran hiányzik a közös fellépés. Egy másik idevágó probléma a szakszervezetek szerbiai szerepét viszonylag gyengének tekintik, a közszféra és az állami vállalatok kollektív tárgyalásaiban való aktív részvételük mutatja, hogy a szociális párbeszéd erősítésében játszott szerepüket nem szabad alábecsülni. Ami a szerbiai szakszervezetek nemzetközi tevékenységét illeti, a Nezavisnost és az SSSS tagjai a Szabad Szakszervezetek Nemzetközi Konföderációjának, és részt vesznek az Európai Szakszervezeti Konföderáció Balkán-fórumában.

5.4 A különféle érdekképviseleti szervezetek helyzete

5.4.1 Nem kielégítő jogi környezet

A 2000 utáni szerb kormányok által a polgári szervezetekről szóló új törvényre vonatkozóan tett számos nyilatkozat és kötelezettségvállalás ellenére a nonprofit szervezetek munkája, valamint a szerb államhoz való viszonyuk továbbra sem szabályozott. A különféle érdekcsoportok és különösen a nem kormányzati szervezetek jogi státuszát a polgárok szövetségeibe, társadalmi szervezetekbe és politikai szervezetekbe történő tömörüléséről szóló, még a Jugoszláv Szocialista Szövetségi Köztársaság idejében hozott állami törvény, valamint a társadalmi szervezetekről és a polgárok szövetségeiről szóló, 1982-ben elfogadott és 1989-ben módosított köztársasági (szerb) törvény szabályozza. ⁽¹³⁾

⁽¹³⁾ Zdenka Milivojević: *Civil Society in Serbia. Suppressed during the 1990s – gaining legitimacy and recognition after 2000.* Civicus Civil Society Index Report for Serbia. (Belgrád, 2006).

2006-ban a szerb kormány törvénytervezetet fogadott el a polgári egyesületekről. Ez a szöveg, amelyet összehangoltak a különféle érdekcsoportok képviselőinek álláspontjaival, még nem került a parlament elé elfogadásra. A törvénytervezet egyszerűbbé teszi a polgári egyesületek bejegyzési eljárását, és lehetővé teszi az egyesületek számára, hogy tagdíjából, önkéntes hozzájárulásokból, adományokból és ajándékokból stb. ingatlant és eszközöket szerezhessenek. Arról is rendelkezik, hogy az állami vagy a helyi önkormányzati szervek támogatásokat és adományokat nyújthatnak különféle érdekcsoportoknak. Ugyanakkor a polgári társadalmi szervezetekről szóló törvény nem oldaná meg a jogi és gazdasági helyzetükkel kapcsolatos összes problémát, ezért további jogszabályok egész sorára lesz szükség.

5.4.2 A kis- és középvállalkozások (kkv-k), a fogyasztói és mezőgazdasági szervezetek szerepe és elterjedtsége

Kijelenthető, hogy a kkv-k és a mezőgazdasági szervezetek képviselői ugyanazokat a problémákat tapasztalják, mint a szakszervezetekéi – azaz a kontraproduktív szétforgácsoltságot és versengést –, ami megakadályozza, hogy erős nyomásgyakorló csoportokat alakítsanak. A nagymértékű korrupció egyes szervezetek számára másoknál jobb hozzáférést tesz lehetővé az állami bürokráciához. További megosztó tényezőként említhető a szervezetek politikai átfonódása és földrajzi elhelyezkedése. A kkv-kkal és a mezőgazdasági szervezetekkel összehasonlítva alacsonyabb ugyan a fogyasztói szervezetek száma, problémáik azonban többé-kevésbé azonosak.

5.4.3 A nem kormányzati szervezetek a szerb társadalomban

Szerbiában a nem kormányzati szektort a boszniai háborút követően, a 90-es évek második felében folyamatos erősödés jellemezte. A nem kormányzati szervezetek központi szerepet játszottak 2000-ben Milošević rendszerének megdöntésében a polgárok mozgósításával és azzal, hogy részt vettek a Milošević-ellenes ellenzékkel folytatott tárgyalásokban. Az „Izlaz 2000” néven a választások kitzéséért folytatott kampány több nem kormányzati szervezet által sikerre vitt akció volt, amely jelezte a nem kormányzati szektor jelentőségét a demokratikus változások folyamatában.

2000 óta a nem kormányzati szervezetek szerb társadalomban betöltött pozíciója megváltozott. A nem kormányzati szervezetek szektora átalakuláson megy át. Emellett a nem kormányzati szervezetek némelyikének lelkesedése alábbhagyott, mivel a reformok üteme a 2000-es változások után vártnál lassúbbnak bizonyult. További probléma, hogy a nem kormányzati szervezetek megosztottak a kormányzattal való együttműködés tekintetében – miközben egyes szervezetek továbbra is folyamatosan a kormányzattal szemben lépnek fel, mások igyekeznek módot találni az együttműködésre. A nem kormányzati szervezetek szektorát bizonyos fókig az is legyengítette, hogy néhány vezetőjük 2000 után addigi tevékenységét beszüntetve a politikai élethez csatlakozott. Akként összegezhethetjük tehát a helyzetet, hogy míg néhány nem kormányzati szervezet fokozta tevékeny-

ségét, az NGO-k jelentős része nem volt képes megfelelni annak a kritériumnak, hogy munkáját professzionálisabbá tegye és specializálódjon, s így több súlyos problémával kell szembenézniük. A pozitív fejlődés példaként elsősorban néhány környezetvédelmi szervezetet lehetne említeni.

A gazdasági problémák döntő fontosságúak, mivel a legtöbb nem kormányzati szervezet esetében azok alapvető életképességét érintik. Csupán korlátozott számú projekthez, korlátozott időtartamra kapnak finanszírozást, többnyire idegen forrásokból. Ennek következtében sok szervezet nem szakosodott és több különböző, egymástól igen eltérő célú projekttel kénytelen foglalkozni. Ez nem csupán szakmai jó hírére van kihatással, hanem azt is megnehezíti, hogy a létüket fenyegető alapvető problémákkal megbirkózzanak.

6. A civil szervezetek szerepe az uniós integrációban

6.1 A civil társadalmi szervezetek és az európai integráció folyamata

Több szerbiai civil társadalmi szervezet már jelenleg is központi szerepet vállal abban a folyamatban, amelynek célja az Európai Unió és az európai integráció jobb megismertetése a lakossággal. Nyilvános előadások és szemináriumok szervezésével, valamint az Európai Unióval és kapcsolódó témákkal foglalkozó szórólapok és egyéb anyagok terjesztésével a civil társadalmi szervezetek közreműködnek az Európai Uniót megismertető tájékoztató kampányokban, különösen vidéken és a kevésbé fejlett területeken. Noha a civil szervezetek megközelítése néha eltérő volt – például Szerbiának a volt Jugoszláviával foglalkozó nemzetközi törvényszékkel való teljes együttműködése mint a stabilitási és társulási egyezmény megkötésére irányuló tárgyalások 2007 tavaszi újratevésének egyik előfeltétele kérdésében –, a 2008. január-februári elnökválasztások során egy véleményen voltak. A civil szervezetek túlnyomó többsége Szerbia európai perspektívája mellett tette le a voksát, és segítette a választások részvételi arányának növelésében.

A kormány szorosabb együttműködése a munkaadói szervezetekkel, szakszervezetekkel és más érdekcsoportokkal így még jobban hozzájárulna ahhoz, hogy Szerbia lakossága felkészültebb legyen az uniós csatlakozásra. A civil szervezeteknek a kormánnyal folytatott lényegi párbeszédbe való további bevonásához azonban nagyobb átláthatóságra, valamint a megfelelő dokumentumok és információk rendszeres rendelkezésre bocsátására van szükség.

6.2 A civil társadalmi szervezetek és a regionális együttműködés

A regionális együttműködés fejlesztése és a szomszéd országokkal ápolott jó viszony a sikeres uniós integráció alapfeltételei közé tartoznak. A civil társadalmi szervezetek már fontos szerepet töltenek be a régió országai között fennálló kapcsolatok megszilárdításában és a köztük levő ellentétek áthidalásában. E tekintetben a szerb és a horvát civil szervezetek közti javuló együttműködést lehet igen pozitív példaként említeni. Azáltal, hogy a civil szervezetek javítják egymás közötti együttműködésüket és közös projekteket valósítanak meg, jobban fel lesznek készülve

arra, hogy szembenézzenek a regionális problémákkal és megfeleljenek a regionális kihívásoknak. Ezenfelül a civil társadalmi szervezetek regionális alapú együttműködésének sikerei a térség politikai vezetőinek számára is ösztönzést nyújthatnak. Bár a civil szervezetek közötti kapcsolatok évről évre fejlődnek, a jelenlegi helyzet távolról sem kielégítő, főleg a még mindig létező politikai akadályok és a pénzügyi alapok, köztük az uniós alapok szűkössége miatt. Ebből a szempontból az alulról jövő regionális kezdeményezések támogatása jelenthetné a régió civil társadalmi szervezetei közötti együttműködés megerősítésének egyik módját.

6.3 A szerbiai civil szervezetek nemzetközi tevékenysége

A szerbiai civil társadalmi szervezetek részvétele a régió belüli vagy kívüli partnerszervezetekkel megvalósítandó közös projek-

tekben javíthatja az emberek közti személyes viszonyokat és lehetővé teheti a háború alatt megszakadt kapcsolatok újbóli felvételét. E tekintetben több területen felmutathatók bizonyos pozitív fejlemények. Az együttműködés és a hálózatépítés különösen az emberi jogokkal és a környezet védelmével foglalkozó civil szervezetek, valamint a női csoportok esetében fejlődött. A civil társadalom és a civil társadalmi szervezetek további fejlődése szempontjából ki kell emelni a szerb szervezetek és az új uniós tagállamok hasonló jellegű szervezetei együttműködésének sikereit is.

A civil szervezetek külpolitikai tevékenységekbe való bevonásának jelentőségét nem szabad alábecsülni. A hivatalos és a nyilvános diplomácia közötti intenzívebb együttműködés hozzájárulhat a szerb külpolitika javításához, és pozitívan befolyásolhatja az európai integrációt.

Kelt Brüsszelben, 2008. május 29-én.

az Európai Gazdasági és Szociális Bizottság
elnöke

Dimitris DIMITRIADIS
